

Absurdisme als grondhouding voor business spiritualiteit - Albert Camus

Author : Rob Blomme

Date : 2 december 2013

Inleiding

In het handelen in organisaties gaan mensen relaties aan, geven er betekenis aan en doen weer nieuwe dingen op, op basis van deze nieuwe en al bestaande oude betekenissen. Dit proces noemen we leren en ontwikkelen. Het kunnen toekennen van betekenis aan de dingen die we doen als mens, maakt dat we mensen zijn. In deze processen ligt tegelijkertijd de innoverende kracht van organisaties. Wij zijn ons enerzijds bewust van onze existentie en anderzijds is het voor ons een hele opgave om dit te onderkennen. *Wat betekent het om mens te zijn in een organisatie en wat is de relatie tussen dit mens zijn en innovatie?*

Een Afrikaanse meisje, Kenia

Auteursrecht: [Anna Omelchenko - 123RF Stockfoto](#)

Deze humanistische invalshoek is een van de hoekstenen van business spiritualiteit. Volgens Paul de Blot is business spiritualiteit gericht op beter zakendoen waarbij de blik gevestigd is op het menselijk welzijn. Het proces van betekenisgeving staat hierbij centraal. Spiritualiteit is het proces van verinnerlijking, bewustzijnsverdieping en van interactie. Dit proces is transcendent en is een innerlijke ervaring van het leven zelf. Omdat het leven en handelen van mensen zich steeds meer in organisaties afspelen, wil ik benadrukken dat een beschouwing vanuit existentieel perspectief op hoe het is om *mens te zijn in een organisatie* een belangrijke toevoeging is.

Onderzoek naar gedrag en persoonlijke ontwikkeling in organisaties vindt vaak plaats vanuit een reductionistisch perspectief, zoals gebruikelijk gehanteerd wordt binnen de arbeids- en organisatiepsychologie. Maar dit zegt weinig over de zin of betekenis die mensen ontleen aan de inhoudelijke aspecten van werk, het samenwerken met collega's en het lidmaatschap van de organisatiegemeenschap. Het leven en werken binnen een organisatiecontext vormt een belangrijk onderdeel van een mensenleven waarbinnen mensen zoeken naar spiritualiteit en menselijke betekenis.

Ik verzet mij ten diepste tegen het beeld dat veel mensen hebben van organisaties als rationele entiteiten waarbinnen geen plaats is voor emoties, spiritualiteit en betekenisgeving. Organisaties zijn gemeenplaatsen waar de menselijke maat centraal dient te staan, niet het individuele profijtbeginnsel. Zakendoen is hierbij geen vies woord, maar kan een conglomeraat van betekenisvolle

activiteiten zijn die recht doet aan de spirituele zoektocht van alle leden die werkzaam zijn binnen deze organisatiecontext. De organisatie als plaats waarbinnen existentie en essentie hand in hand gaan verdient meer aandacht vanuit de kant van beleidsmakers en beslissers.

In dit artikel wil ik de aandacht vestigen op de organisatie vanuit een humanistisch existentieel perspectief en wel in het bijzonder op het gedachtegoed van de Franse denker Albert Camus. Albert Camus beschouwt het menselijk bestaan als 'absurd'. Deze absurditeit komt voort uit de zoektocht van mensen naar betekenis en zin in een op zichzelf betekenisloze en zinloze wereld. De mens leeft in een irrationele wereld die onvoorspelbaar en onbeheersbaar is. Gebeurtenissen zoals natuurrampen, economische crises en faillissementen overkomen mensen zonder dat ze daar iets tegen kunnen doen. In de ogen van Camus is het streven naar materiële rijkdom en carrièresuccessen om hiermee betekenis en zin te krijgen een hopeloze opgave. Mensen werken en leven zonder daadwerkelijk iets te bereiken. Overgave aan deze absurditeit leidt tot nihilisme en depressieve gedachten. Maar hoe krijgen we dan wel meer betekenis en zinvolheid in ons werken en leven, met andere woorden hoe moeten we onze spirituele zoektocht dan inzetten?

Omdat Camus ook mogelijke antwoorden schetst, ga ik hieronder eerst kort in op de rol van zijn levensloop in de ontwikkeling van zijn gedachtegoed. Daarna wil ik zijn absurdisme verder uitwerken door middel van zijn essay 'De mythe van Sisyphus'. Daarna wil ik reflecteren op *wat Camus kan betekenen voor de menselijk zoektocht naar betekenis, zin en spiritualiteit binnen organisaties.*

Albert Camus

De hierboven genoemde korte inleiding in het gedachtegoed van het existentialisme is het onderwerp van het werk van de Franse romancier en moralist Albert Camus (1913-1960). Albert Camus werd geboren in 1913 in het Algerijnse dorp Mondovi uit een gezin waarbij het merendeel van de familieleden analfabeet waren. Zijn vader heeft hij nooit bewust meegemaakt, hij sneuvelde in de Eerste Wereldoorlog bij de slag aan de Marne in 1914. Albert Camus werd door zijn leraren op de lagere en middelbare school ontdekt als talentvolle student en hem werd de mogelijkheid geboden om verder te studeren. Zijn studeerprestaties werden echter dwarsgezet door zijn tuberculose, een ziekte waarmee hij zijn gehele leven zou kampen. Gedurende zijn middelbare schooltijd werd hij geregeld doodziek opgenomen in het ziekenhuis om daarmee als jongeman geconfronteerd te worden met een mogelijke snelle dood. In zijn latere werk echoën deze ervaringen nog door in passages zoals: *“U bent sterk en ik moet openhartig tegen u zijn: ik kan u zeggen dat u gaat sterven”*. Deze ervaringen zouden hem tot de conclusie brengen dat het leven absurd is. Het absurdisme zou de hoofdstroming in zijn gedachtegoed worden waarover hij in de rest van zijn leven tientallen toneelstukken, romans en essays zou schrijven, en waarmee hij in 1957 de Nobelprijs voor literatuur zou ontvangen.

De mythe van Sisyphus

Camus werkt zijn gedachten over het absurdisme uit in een aantal geschriften zoals de roman *De vreemdeling*, het toneelstuk *Caligula* en het filosofisch essay *De mythe van*

Sisyphus. De drie verhalen schreef hij in de periode 1938-1941 en hiermee werd hij op slag beroemd in Frankrijk. Het meest gedegen werkt hij het absurdisme uit in *De mythe van Sisyphus* welke ik dan ook wil gebruiken om zijn perspectief op het menselijk bestaan uit te werken en de verbinding te maken met spiritualiteit. In het begin van zijn essay introduceert Camus een citaat van de Griekse dichter Pindarus:

O my soul, do not aspire to immortal life, but exhaust the limits of the possible.

Dit citaat geeft de rode draad aan van het essay. Allereerst vraagt Camus zich af of de mens die niet in het hiernamaals gelooft, waarin hij zich kan herinneren wat hij op aarde heeft gedaan, nog zin kan vinden in het leven of de keuze moet maken om zelfmoord te plegen. De mens die zich voortbeweegt in het leven volgens gewoontes stelt zich deze vraag niet. De vraag komt echter naar boven wanneer de mens zich als een vreemde gaat voelen in het leven en wanneer de zekerheden die opgebouwd zijn in deze gewoontes wegvallen.

In het wegvallen van deze zekerheden wordt het leven minder vanzelfsprekend. Het is het lichaam dat aanzet om in leven te blijven. Op dit punt introduceert Camus de benaming 'absurditeit'.

Camus stelt dat het leven absurd is. De absurditeit komt voort uit de poging van de mens om zin te vinden in een zinloze wereld

Camus gebruikt absurditeit in de oorspronkelijke komische betekenis, waarin het verschil tussen het belachelijke en het sublieme benadrukt wordt. Camus geeft het lot van Sisyphus als voorbeeld van absurditeit.

Sisyphus was de door Homerus beschreven Griekse personage die door de goden gestraft wordt en eeuwig een rotsblok een heuvel op moet rollen. Zodra Sisyphus boven is rolt de steen naar beneden en moet hij weer opnieuw beginnen. Het lot van Sisyphus geeft voor Camus de hopeloosheid en futiliteit weer van de menselijk arbeid. Net als Sisyphus leven we zonder iets te bereiken.

De zinloosheid van het menselijke bestaan kan verklaard worden door twee aspecten, aldus Camus. Ten eerste zal de mens de wereld om haar heen nooit kennen, daarvoor is zij te complex en te ingewikkeld. Ten tweede lijkt het alsof de bestaande wereld zich niet bekommert om de mens zelf. De mens is daardoor ten diepste op zichzelf aangewezen. Er is geen hiernamaals of een leven na de dood.

Vanuit dat zinloze bestaan, het irrationele van de wereld vraagt Camus zich af waarom zou ik geen zelfmoord plegen? Het absurde is een gevolg van de ontmoeting tussen de rationele mens en een irrationele wereld. Camus geeft aan dat pogingen om dit conflict op te lossen tot mislukken gedoemd zijn, omdat dit conflict ten grondslag ligt aan het menselijk bestaan.

Zelfmoord is aldus een volgende zinloze poging om tot een oplossing te komen. Wat moet de mens wel doen? Camus geeft

aan dat de in absurditeit gelovende mens niet moet wegvlugten voor de realiteit van de dood, door te hopen of te geloven in een hiernamaals. Camus geeft aan:

“Het absurde is het tegendeel van de hoop.”

Zijn betoog is bedoeld (?) om de confrontatie met de onrechtvaardigheid van de schepping te handhaven. Leven in het absurde is zich continu bewust zijn van deze onrechtvaardigheid.

Hoe stelt Camus zich het leven in het absurde dan voor? Dat is geen eenvoudig antwoord omdat in Camus' perspectief alles zinloos is, dus niets ernstig hoeft worden genomen.

Heeft het zin om zo door te gaan?

Auteursrecht: [123RF Stockfoto](#)

In het perspectief van Albert Camus is alles gedoemd op te houden te bestaan en zijn alle inspanningen die gericht zijn op de instandhouding van het bekende zinloos. Als ik dit zou vertalen

naar de huidige managementpraktijk is het genereren van steeds meer winst geen garantie voor diepere betekenisgeving om meer mens te zijn. De zucht naar hogere bonussen en status leidt wellicht tot korte explosieve momenten van gelukzaligheid maar niet tot spirituele ontwikkeling. Vrijheid, existentiële zelfreflectie, keuze, gerichtheid naar de onbekende toekomst en persoonlijke verantwoordelijkheid tot zelfrealisatie, zijn onvermijdelijk angst creërend. Deze angst en eenzaamheid zijn echter in de existentiële visie als heilzaam te interpreteren.

Angst en eenzaamheid zijn de eerste tekenen van bewustwording, ontzuivering, groei, zelfverwezenlijking en daarmee authenticiteit.

Het doen en uitvoeren van beslissingen met het oog op de toekomst en daarmee het loslaten van oude en vertrouwde gewoontes gaan vaak gepaard met spanning en onrust die voortkomen uit existentiële angst. Leren kan daarmee een lastig proces zijn dat vergezeld wordt door onrust en spanning. De confrontatie met de eigen existentie en de daaruit volgende emoties zoals angst en onrust zorgt voor authenticiteit van handelen en creativiteit. De mens wordt daardoor meer mens. Het meer mens worden draagt bij tot een positieve zelfevaluatie dat weer op haar beurt een bijdrage levert aan persoonlijke groei en zelfontwikkeling.

Kortom, het is belangrijk dat mensen geloven in hun eigen waarde. De ontwikkeling van eigenwaarde zal ervoor zorgen dat je andere mensen ook positief waardeert. Positieve zelfevaluatie is belangrijk om, om te kunnen gaan met de existentiële angst en eenzaamheid.

Een positief zelfbeeld schept vertrouwen en schept de voorwaarden om risico's te nemen en de onbekende toekomst in te gaan. Deze zelfevaluaties komen tot stand doordat individuen hun realiteiten continu interpreteren, construeren en er betekenis aan verlenen. In deze visie is er sprake van een anti-dualistische houding tussen mens en wereld. Mens en wereld zijn één.

De mens is er zich van bewust dat er een binnenwereld en een buitenwereld bestaat, maar interpreteert deze op zijn of haar eigen wijze.

Een persoon creëert als het ware zijn of haar eigen realiteit en verleent een persoonlijke betekenis aan de wereld. Dit creatieve proces is het proces van persoonlijke groei.

Drie absurdistische adviezen

Albert Camus geeft drie belangrijke adviezen die ik als volgt zou willen vertalen in het werken en handelen binnen organisaties.

Het eerste advies is dat je initiatief neemt en dat je ervoor zorgt dat hetgeen wat je doet, dat je dat ook intensief doet. Werken en handelen zijn activiteiten die je kunnen helpen om mens te voelen en om betekenisgeving te creëren. Hetgeen we creëren is betekenisvol maar deze betekenisvolheid is niet permanent. Een mooie prestatie of product kan op een bepaald tijdstip zeer waardevol zijn, maar deze waarde volheid zal snel wegebben. Scheppen is een interactieproces met andere mensen, in de interactie ontstaat vitaliteit, betekenis en energie.

Dit vergt een ander perspectief op werk. In plaats van ons te richten op carrièresucces, promotie of wat we willen bereiken op middellange termijn, is teruggaan naar de tegenwoordige tijd een vereiste. Alles wat we op dit moment doen is scheppend en is betekenisvol. De aandacht op wat we nu aan het doen zijn zal leiden tot een grotere intensiteit en diepere zin. Ik noem dit 'betekenisprojecten', activiteiten die we ondernemen in de stroom der gebeurtenissen en die de bron zijn voor het werken in een absurde organisatie.

Het tweede advies betreft de bereidheid om te volharden in de zoektocht naar betekenis en spiritualiteit. In deze volharding zit een stuk opstandigheid en opstand, dat verder bediscussieerd wordt in een ander essay van Camus: *De mens in opstand*. De opstandigheid is het bewustzijn van de onvermijdbare dood of eindigheid, maar zonder de berusting die daarbij hoort. Camus haalt aan het einde van dit essay de persoon van Sisyphus aan, die veroordeeld tot eeuwige herhaling, ontdekt dat het heldere bewustzijn van zijn kwelling tegelijkertijd zijn overwinning is.

De bereidheid tot volharding houdt ook een onafhankelijke positie tot besluitvorming in. In een organisatie waarin (in)formele regels en sociale druk opgelegd wordt aan het individu staat de bereidheid om deze klakkeloos te volgen volgens Camus gelijk aan psychologische zelfmoord. De aanvaarding en verwerping van deze regelgeving is een beslissing die het individu zelf neemt. In *De mens in opstand* bediscussieert Camus de morele condities waaronder deze besluiten genomen zouden kunnen worden.

Het is essentieel om mens te blijven en niet te verworden tot

instrument van andere mensen of overgeleverd te worden aan een organisatie-ideologie. Camus parafraserend zijn mensen geen 'human capital' of 'human resources' of andere organisatiebronnen waarmee ze geobjectiveerd en gemanipuleerd worden. Deze visie vereist een belangrijke basishouding van ons in organisaties. Een kritische blik en gedegen reflectie op hoe mensen met elkaar omgaan is hierbij vereist. Wanneer de menselijke maat dreigt te verdwijnen en wanneer de menselijke waarde ontkent dreigt te worden dan is het bespreekbaar maken van deze ontwikkelingen een belangrijke taak voor ons allen.

Ik heb het hier niet over beleidswijzigingen en ingrepen in de organisatie *an sich*. Het is niet zo dat beleidswijzingen per definitie betwist moeten worden. Zowel slaafse aanvaarding als reactieve verwerping zouden wel eens uit kunnen monden in eigen egotripperij. Ik heb het hier wél over de vraag of met het opstellen en de effectuering van deze beleidswijzingen en ingrepen rekening gehouden wordt met de menselijke maat. Als hier geen of onvoldoende rekening wordt gehouden, dan dienen wij hier tegen in te gaan, ook al komt daarbij onze eigen positie op het spel te staan.

Camus geeft aan dat de absurde mens in opstand moet komen tegen een onrechtvaardige wereld en zich met de opstand niet moet verliezen in het onrechtvaardige: de absurde mens leeft continu met het gevoel van de eindigheid en de onrechtvaardigheid van de wereld.

Als laatste advies moeten we volgens Camus besluiten nemen die solidariteit inhouden. Dat wil zeggen dat mensen niet alleen in opstand moeten komen tegen situaties van onrechtvaardigheid

en in situaties waar de menselijke maat niet in acht wordt gehouden, maar ook die acties moeten ondernemen die leiden tot betekenisgeving en tot het scheppen met andere mensen. Iedere absurde medewerker heeft de verplichting om collega's te helpen om te gaan met zijn of haar existentiële angsten, intensief te leven, te scheppen en daarmee te helpen met de spirituele ontwikkeling. Dat betekent dat we open moeten staan voor collega's om deel te nemen in onze 'betekenisprojecten'.

Tot Slot

Op deze manier draagt het absurdistisch perspectief van Albert Camus bij aan business spiritualiteit, zakendoen als drager van betekenisgeving en spiritualiteit.

Een absurd perspectief beziet organisaties als gemeenschappen waarin schepping en samenwerking plaatsvinden als middel om te komen tot een existentieel besef van het menszijn.

Een absurde grondhouding is niet alleen gericht op jouw eigen spirituele ontwikkeling maar is ook gericht op rechtvaardigheid en de spirituele ontwikkeling van anderen. Een gevaar is dat deze grondhouding een dogma of geloof in zichzelf kan worden of zelfs iets dwangmatig, iets dat opgelegd kan worden aan de leden van een organisatie als een soort ideologie. Dat zou iets zijn waar Albert Camus zich uitermate tegen verzet zou hebben.

In navolging van de Amerikaanse psychiater Irvin Yalom zou ik daarom vier condities willen neerzetten voor een absurde grondhouding: het opbrengen van respect voor de keuze- en

handelingsvrijheid van de ander, mensen niet isoleren van sociale verbanden en respectvol tegemoet treden, mensen in staat stellen tot betekenisvol werk en het bespreekbaar maken van eindigheid. Dit zou in mijn ogen ook de grondhouding van een manager of beleidsmaker moeten zijn. Op deze manier zouden we in staat zijn om organisaties innovatiever, duurzamer en vitaler te maken.

Literatuur

Camus, A. 1970. *The Just*. London: Penguin books Ltd.

Camus, A. 1983. *The myth of Sisyphus and other essays*. New York: Vintage International.

Camus, A. 2000. *The outsider*. London: Penguin books Ltd.

Camus, A. 2000. *The rebel*. London: Penguin books Ltd.

Camus, A. 2006. *Caligula and other plays: Caligula; Cross purpose; The just; The possessed*. (S. Gilbert, Ed.). London: Penguin books Ltd.